

ЛЮДИНОЗНАВЧІ СТУДІЇ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ДДПУ

ДРОГОВИЧ
ВИДАВНИЦТВО
ДДПУ ІМЕНІ ІВАНА КРАКА
2014

УДК 009+1+371

Л 93

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 15 від 22.10.2014 р.)

Збірник наукових праць ДДПУ ім. Івана Франка “Людинознавчі студії” є фаховим виданням з педагогіки (перереєстровано і затверджено постановою президії ВАК № 1-05/5 від 1 липня 2010 р. // Бюлетень ВАК. – 2010. – № 7) та філософії (перереєстровано і затверджено постановою президії ВАК № 1-05/6 від 6 жовтня 2010 р. // Бюлетень ВАК. – 2010. – № 11).

Від 2004 року виходить за серійним принципом: педагогіка – у квітні, філософія – у жовтні. Для викладачів, науковців, студентів.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 7457 від 20.06.2003 року Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.

Відповідальність за достовірність наведених у публікаціях фактів, дат, найменувань, прізвищ, імен, цифрових даних несуть автори статей. Наукові статті друкуються за авторськими варіантами. Думка редакційної колегії може не збігатися з думкою авторів.

Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Ред. кол. **Н. Скотна (головний редактор)**, О. Ткаченко (редактор розділу) та ін. – Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – Випуск тридцятий. **Філософія**. – 228 с.

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2014
© Зайцев М., Цимбал Т., Янко Ж. та ін., 2014
© Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014

**ІДЕОЛОГІЯ НАРОДНИЦТВА ЯК ЦІННІСНИЙ
КОНТЕКСТ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ
УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ КІНЦЯ ХІХ –
ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

У статті аналізується специфіка народницького контексту та його вплив на соціально-філософські рефлексії у М. Грушевського, І. Франка, Б. Грінченка, Т. Зіньківського. Показано, що ідеологія народництва має своїм витоком культуру романтизму. Розкривається роль соціальної групи інтелігенції, як своєрідної «самосвідомості» народу, в конструюванні образу «простого народу» як еліти нації та спроб його сакралізації. «Народ» у цій ідеологічній доктрині оголошується єдиним суб'єктом історичної дії та автономним носієм суверенності.

Ключові слова: *народ, інтелігенція, культ народу.*

Постановка проблеми. Філософський рівень рефлексій не безпричинний, він завжди зовнішньо зумовлений. Така породжуюча обставина називається контекстом. Якщо ми розглядаємо феномен української філософської думки кінця ХІХ – початку ХХ століття, то потрібно зазначити, що шар професійної філософії в ній дуже вузький. Але поняття філософії набагато ширше, ніж поняття професійної філософії і тому елементом української філософії є й погляди відомих українських інтелектуалів цього періоду (І. Франка, М. Грушевського, Б. Грінченка, Лесі Українки), які не обов'язково були професійними філософами. Якраз через детальний аналіз світоглядно-ідеологічного та науково-літературного контексту нам відкривається і специфіка філософських рефлексій цих

класиків науки та художньої творчості. Основоположна функція контекстуального аналізу – пояснення і, як наслідок, розуміння самих філософських поглядів вищеперерахованих творців української культури модерної доби.

В принципі, контекст філософських ідей, теорій, поглядів може бути дуже широким, але ми кардинально обмежимо його область, сфокусувавши увагу лише на світоглядно-ідеологічному феномені народництва.

Аналіз останніх досліджень. Контекстуальні «можливості» ідеологеми українського народництва останнім часом вивчали Я. Грицак [4], С. Павличко [14], Т. Гундорова [3], О. Гриценко [5]. Т. Гундорова пише про народницьку ідеологію, найбільш вдалим проектом якої була народницька література. С. Павличко твердить, що література, в якій відобразилися народницькі ідеали виникла раніше за народницьку ідеологію і саме вона вплинула на формування політичного рівня ідеології народництва [14, с. 28]. О. Гриценко показує вплив народництва на актуалізацію міфологічних структур свідомості в часи формування української національної ідеї. Я. Грицак акцентує увагу на ролі ідеології народництва в процесі формування української політичної нації.

Мета. Метою ж нашої розвідки є: розкриття змісту поняття «народництво» в інтерпретаціях українських інтелектуалів кінця ХІХ – початку ХХ століття, який потім стає контекстом їх філософських рефлексій.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про народницьку парадигму, будемо мати на увазі, що ця система цінностей притаманна не лише українському народові, а й тим народам, які належали до так званої «периферії» Європи (Центрально-Східна Європа, Ірландія). Народницькі ідеології в ХІХ столітті активно розвиваються також серед росіян та поляків, де під впливом романтичного світогляду був «відкритий» простий народ, під яким розуміли в основному селянство. Отже, народництво – це ідеологія, що претендувала на відображення

інтересів селянства, створена, щоправда, групою інтелігенції, яка ідентифікувала себе із цим станом.

Розпочалося все із відкриття народної культури. Фольклор, звичаї, починаючи з кінця XVIII століття, стали сприйматися як вияв чистого і незайманого «духу» народу. На противагу баченню представниками вищих станів феодального суспільства низького й вульгарного рівня народної творчості романтизм побачив у цій культурі якусь «глибину». В цей час почало поширюватись уявлення про те, що джерелом оновлення вищих прошарків європейської культури обов'язково повинні бути найкращі зразки народної творчості. Сам народ стає найвищою цінністю історії. Так, наприклад, один із першовідкривачів подібного бачення народної культури Йоганн Готфрид Гердер (1744–1803) різко виступав проти площинного раціоналізму французького Просвітництва й розглядав історію людства не як рух одноманітного розуму, а як взаємодію різних культурних індивідуальностей, і кожною такою первинною індивідуальністю є Volk, народ. У нього знаходить своє обґрунтування ідея про значення цінностей доновітньої культури для творення нації. «Дух народу» (Volksgeist), за Й. Г. Гердером, записаний у спільній пам'яті, звичаях, мові, фольклорі та, звичайно ж, у міфах як складових народної творчості. На його думку, стародавні народні пісні «по языку, по тону и содержанию... представляют подлинное мышление своего племени, или как бы самый ствол, сердцевину нации» [2, с. 84]. Далі, у Й. Г. Гердера на новий щабель піднімається народна мова, оскільки «язык выражает характер нации», а окрема людина глибоко вкорінена в рідну мову. Таким чином, національна ідентичність – «осердя нації» – захована під нашаруваннями століть у початках народу й тому вивчення саме народної творчості стає необхідною умовою для піднесення «приспаного» народного духу. Через актуалізацію своїх початків аморфна маса людей усвідомлює себе в сучасній реальності «колективним індивідом» і стає єдиним цілим –

нацією. При цьому всі народи/нації є лише своєрідними гілками на єдиному стовбурі людства. Всі вони рівні між собою, й звідсіля – принцип толерантного ставлення до інших націй, їхніх мов та культур. Зникнення ж якогось окремого народу, на думку Й. Г. Гердера, порушує всесвітню гармонію, тому що за Божим планом кожна нація є і засобом, і метою одночасно.

Романтизм, відкривши нового історичного героя – народ, творить і своєрідні «програми» його історії, одна з яких, наприклад, зафіксована в «Листах про історію Франції» Огюстена Тьєрі (1795–1856):

История Франции, – пишет цей історик, – как ее до сих пор излагали, не является подлинной историей страны, ни национальной, ни народной историей... Лучшая часть наших анналов, самая трудная, самая поучительная, должна быть еще написана; нам еще не хватает истории граждан, истории подданных, истории народа. Историческую авансцену занимает только кучка привилегированных лиц, только о ней нам рассказывают, а между тем... прогресс народных масс в сторону свободы и благосостояния кажется нам гораздо более важным, чем действия завоевателей, и их несчастья куда более трогательными, чем бедствия королей, лишившихся короны... Я глубоко убежден, что у нас до сих пор нет истории Франции... (цит. за: [16, с. 495]).

Таке відкриття народу було зумовлене як процесами демократизації європейської спільноти у зв'язку з ліквідацією феодальної суспільної структури та системи цінностей, що її обслуговувала, так і усвідомленням ролі народних мас у подіях європейської історії XIX століття.

На хвилі чергового національного «відродження», починаючи з XIX століття, в Україні «народ» також стає для молоді місцевої інтелігенції об'єктом особливої уваги й вищою метою її існування. Історик М. Грушевський у цьому зв'язку пише, що

нова українська інтелігенція, яку формує XIX вік на місце старої, з особливою любов'ю розвиває ідеї охорони інтересів робучого народу, його визволення від кріпацьких і всяких інших пут і культурного та економічного піднесення [8, с. 321–322].

Особливої сили народницька ідеологія набула не в останню чергу тому, що український етнос у XIX столітті все ще належав до народів з «неповною» класовою структурою. Своєї національної економічної, політичної чи культурної (в розумінні «високої» культури) еліти серед українців майже не було: вихідці з Малоросії чи Галичини успішно інкорпоровались у тодішні еліти панівних націй – російської та польської. Відтак український народ як «безбуржуазна нація» (М. Грушевський) – це в основному селянство, почасти духовенство та невелика частина світської інтелігенції, по-іншому, здебільшого соціальні низи суспільства. Навіть на початку XX століття більше 90 % тих, хто ідентифікував себе з українцями (тоді малоросами та русинами), і в Наддніпрянській Україні, і в Галичині були селянами¹. І. Франко свого часу, даючи визначення народу як об'єкту народознавства, окреслив це поняття такими словами: «Говорячи про народ, ми розуміємо тут нижчі верстви, які найменше зазнали цивілізаційних змін, найбільше зберегли слідів давніших епох розвитку...» [18, с. 254–255].

Фактично своєрідним «промоутером» народництва, як уже було підкреслено, виступала інтелігенція. Сам термін «інтелігенція», як на наш погляд, досить вдало передає значення її місця в структурі суспільства. Адже найменування цим терміном певної соціальної групи – це своєрідний фінал розвитку семантики цього слова. До цього «інтелігенція» як

поняття мало багатостолітню історію свого смислового розвитку як філософського². Для нас тут важливо, що в XIX столітті значеннями слова «інтелігенція» (від лат. *intelligens* – той, хто розуміє, мислить, розумний) є «вища здатність розуміння», «здатність умоосажного осмислення речей», і, врешті, «самосвідомість»³. Таким чином, через діяльність інтелігенції народ усвідомлює свої інтереси. Інакше кажучи, інтелігенція як прошарок освічених людей розумової праці виконує функцію народної *самосвідомості*, або, як образно висловився М. Грушевський, «мозку» народу.

Українська інтелігенція повністю вписується у смислові орієнтації цього поняття. Це той розумовий прошарок, який або вийшов із народу, або на певному етапі перейнявся його турботами (як приклад: рух хлопоманів серед польської правобережної шляхти у другій половині XIX століття) і тому зобов'язаний народу своїм соціальним та інтелектуальним статусом. Піднісши народ понад усе, поставивши себе до нього на службу, інтелігент визначає й самого себе через місію служіння йому. І. Франко містко передає це почуття обов'язку перед простим народом:

...називаючись демократами, ні, народовцями, ми повинні раз назавсідги сказати собі, що ми невідлучна часть народу, і то не якась верства в народі, але так-таки часть серед других частей, зерно між зернами». І якщо інтелігенція й досягла чогось в житті, то досягла вона «не чудом небесним, а працею наших братів і батьків-мужиків, – значиться, скарби знання і освіти, нагромаджені в головах наших, ми повинні вважати не підставою для гордості і погоджування нашими простими, неосвідченими братами, а радше зтягненими від них довгом, котрий ми їм обов'язані з лихвою сплатити. А тямуючи се, ми не будемо нашу просвітню працю вважати добродійством та ласкою

для народу, а тільки нашим обов'язком, котрого не сповнення було б попросту тяжкою провинною, рівною тій, як коли б ми обдерли бідних і обіли голодуючих. І тямуючи те, ми не будемо на наших темних братів глядіти як на молодших братів, як на щось нижчого та гіршого, бо ми будемо знати, що в них-то якраз і лежить наша сила, що вони підвалина, а ми дах, що, зміцнюючи їх, ми робимо добро не тільки для них, але і для себе [19, с. 190].

Подібні думки можна зустріти й у В. Антоновича, Б. Грінченка, Т. Зіньківського, М. Грушевського... Та власне І. Франко передав типові переживання типового інтелігента кінця XIX – початку XX століть.

Волюючи всі сили віддати своєму народові, інтелігенція в той же час гостро відчувала – за рівнем освіченості, специфіки моральних цінностей та інтелектуальної свободи – свій реальний розрив з цим самим народом⁴. В українській ситуації така несумісність, крім усього іншого, був ще часто й мовною несумісністю: народ розмовляв українською мовою, інтелігенція у своїй масі – російською. Проти такого стану речей виступає Богдан Кістяківський (1869–1920), коли дорікає російському лібералу й прихильнику теорії «єдиної русскої нації» Петру Струве (1870–1944):

...а чи можна уявити собі більшу різницю між народом й інтелігенцією, ніж тоді, коли вони говорять не в переносному, а в буквальному розумінні різними мовами? А це відбувається в Малоросії. Чи, на Вашу думку, мати близьку собі за духом і мовою інтелігенцію – це привілей лише великоросійського народу? [13, с. 713].

В українських реаліях саме інтелігенція могла претендувати на роль справжньої еліти народу на противагу

відчуженим державним інституціям та християнській церкві. На думку Трохима Зіньківського (1861–1891), без інтелігенції «український народ – синонім мужицтва, що йде навмання» [11, с. 8]. До того ж і в народницькій теорії нації українську націю розуміють як органічну єдність лише «простого», «трудячого» народу та відданої йому інтелігенції.

Відкриття ідеї народу зовсім не привело до формування національної свідомості у формі руху до повної політичної самостійності української нації. У другій половині XIX століття виникає проміжна ланка регіональної української самосвідомості, що дістала назву «українофільство» і яка стала адекватним вираженням народництва у політичній сфері. Українофільство – це вимога культурно-мовної незалежності за умови збереження лояльності до політичної «общерусской» нації. Українофілом може стати *саме* малорос, а не українець. Відтак дозволялось обороняти історичні права «малоросійського» народу в основному на підставі козацької демократичної спадщини (як це робив, наприклад, Микола Костомаров (1817–1885)), залишаючись при цьому в межах «общерусской» моделі історичного процесу. Знову ж таки, якщо тут і допускається етно-культурний український партикулятивізм, то лише у межах російської політичної нації. Саме в українофільстві вперше українська ідея була поєднана зі «щиро демократичною, масовою, всенародною». Таким чином, національне і соціальне в цій ідеології знаходяться в нерозривній єдності⁵.

Народницький світогляд, прилучившись до творення різних політичних ідеологій, дещо пізніше дає нам ціле віяло версій українського соціалізму кінця XIX – початку XX століть (на рівні партій – це українські соціал-демократи, соціалісти-федералісти, українські есери і т. п.). На рівні ж художньої літератури він втілюється в такому методі, як етнографічний реалізм (І. Нечуй-Левицький, Б. Грінченко).

Саме від інтелігенції походить потужна тенденція до сакралізації народу, його уявляють своєрідним осердям вільнолюбства, добра і справедливості. Звідсіля все, що не пов'язане із селянством, тобто «правдивим» «простим» народом, легко оголошується «антинародом». Різні легітимні для цього періоду еліти в принципі не могли ідентифікуватися з «народом». Їхнє існування якщо і набувало якогось смислу, з точки зору народницької ідеології, то лише завдяки зобов'язанню бути засобом для реалізації народом свого історичного призначення.

Варіюючи у межах традиції О. Тьєрі та Жуля Мішле (1798–1874), в українській народницькій історіографії (починаючи від М. Костомарова (1817–1885), через В. Антоновича (1834–1909) та М. Грушевського й далі) також виникає ідея народу як єдиного достойного предмета наукових досліджень та філософських рефлексій. Стає зрозуміло, як саме у зв'язку з постійною присутністю «народу» в історії, М. Грушевським конструюється ідея безперервності всієї української історії. Народництво визначає народ єдиним суб'єктом історичної дії. Роль же окремої особи в історії має виразну тенденцію до применшення⁶. Те ж саме можна сказати і про соціально-філософські погляди І. Франка. Його ідеї поступу, еволюції, нації, суб'єкта історичного процесу, ролі особи в історії стають зрозумілими нам через вивчення специфіки світоглядного розуміння самим І. Франком феномену народу.

Тому не дивно, що Віктор Петров, людина з неприхованою антинародницькою спрямованістю світогляду, так підсумував своє розуміння народницької ідеології:

Народництво – це своєрідний варіант демократизму, з підкресленими в ньому елементами етнографічності. Як це характерно взагалі для демократичної доктрини, народництво виявляє егалітаристичні тенденції, стверджує народоправство, проголошує

народ автономним носієм суверенности, – права й влади. Над усім підноситься і над усім тріумфує народ. Він є абсолют, що стверджує себе сам з самого себе. А тому, що народ, як сказано, це його мова, то й ствердження народом себе в мові й побуті, це і є його остаточне й найвище ствердження. Філологізм, етнографізм, біологічний історизм, біологічна безперервність в історії, – ось межа, за яку народництво не переступає [15, с. 7].

Можна назвати кілька способів впливу контексту на філософські ідеї (текст): 1) *відображення* контексту в філософських поглядах, коли ідеологічний контекст просто транслює себе в філософський текст; 2) контекст є *причиною* думки, але сам у складі думки не перебуває; 3) ідеологічний контекст лише *блокує* деякі напрями філософських розмислів і в той же час відкриває певне поле можливостей, які йому не суперечать; 4) контекст може негативно впливати на формування філософських поглядів і тоді філософські ідеї, якщо все ж таки виникають, стають своерідною негативною *реакцією* на контекст; 5) не потрібно також забувати, що і подібність, і відмінність між контекстом і текстом часто носить *конвенційний* характер, тобто залежить не від об'єктивно існуючого стану речей, а є характеристикою свідомості групи дослідників. При цьому слід пам'ятати, що контекстуальний метод не є універсальним: якась частина філософських поглядів не може бути пояснена його впливом і тому він повинен бути доповненим іманентним методом. Цей метод пояснює специфіку філософських поглядів внутрішніми впливами попередніх етапів розвитку цих поглядів, а не зовнішнім ціннісним «середовищем».

Поки що уможливно вкажемо, що у випадку з філософськими поглядами діячів української культури

зазначеного періоду найповніше зв'язок між контекстом (ціннісне «середовище») і текстом (філософський рівень ідей) представляють перший і другий способи впливу.

Висновки. Таким чином, світоглядно-ідеологічна конструкція народу, розглянута як контекст дозволяє потім говорити про спонукальне «місце», в якому зароджуються філософські рефлексії українських інтелектуалів кінця ХІХ – початку ХХ століття. Подальші перспективи дослідження вбачаються у вивченні особливостей застосування контекстуального методу в працях істориків української філософської думки.

Примітки

¹ Про аналогічність понять «народ» і «українство» той же М. Грушевський пише так: «Українство репрезентується демосом. Різниці класових і економічних інтересів дуже часто накриваються різницями національними. Українець – се селянин і робітник. Пани, поміщики, капіталісти – се люди інших народностей або від народної маси відірвані. «Самостійна Україна» – без панів, «Україна для українців» – розумій: для селян і робітників, – в такій інтерпретації ці гасла для мас звучать дуже привабно...» [9, с. 37].

² Так уже в Северина Боеція (480–524), в його «Розраді від філософії», «інтелігенція» означає «божественний вічний розум». В українському перекладі це поняття звучить як «вище розуміння» [1, с. 130].

³ Вважається, що в обіг російської літературної мови на означення моральної специфіки певної соціальної групи слово «інтелігенція» впровадив Петро Боборикін (1836–1921) в 60-х роках ХІХ століття. Звичайно, він не був творцем цього терміна та й сам не претендував на першість. До нього це слово зустрічається кілька разів у В. Жуковського та В. Белінського, вони ж, у свою чергу, запозичили його, мабуть, з польської преси. Взагалі в польській мові це слово

закріпилося раніше, ніж у російській. Детальніше про історію концепту «інтелігенція» див.: [12], [17].

⁴ Стоїчну позицію у питанні про межі відданості народу, який часто не розуміє такого відданого йому служіння інтелігента, займає все той же І. Франко: «Мій руський патріотизм, – пише він, – то не сентимент, не національна гордість, то тяжке ярмо, покладене долею на мої плечі. Я можу здригатися, можу тихо проклинати долю, що поклала мені на плечі це ярмо, але скинути його не можу, іншої батьківщини шукати не можу, бо став би підлим перед власним сумлінням. І якщо щось полегшує мені нести це ярмо, так це те, що бачу руський народ, який, хоч гноблений, затемнюваний і деморалізований довгі віки, який хоч і сьогодні бідний, недолугий і безпорадний, а все-таки поволі підноситься, відчуває в щораз ширших масах жадобу світла, правди та справедливості і до них шукає шляхів. Отже, варто працювати для цього народу, і ніяка праця не піде на марне» [20, с. 31].

Михайлові Грушевському твердості його життєвій позиції також надає усвідомлення обов'язку перед народом. У «Споминах» він пише: «Перше – людина мусить заплатити свій довг громадянству, своєму людському колективові, а потім уже журитися своїм індивідуальним спасінням чи самодосконаленням. Предки наші проспали свої часи, пролежали під грушкою свої часи, протратили запаси національної свідомості, зв'язності, когеренції суспільного колективу – нам дістався в уділ обов'язок надолужити занедбане і розтрачене своєю енергією і витривалістю в активності і творчості. Сей культ громадсько-національного обов'язку взяв гору над аскетичними страшилками, відогнав їх...» [10, с. 137].

⁵ В одного з найбільш відомих ідеологів народництва Бориса Грінченка (1863–1910) ця злитість національного та соціального визволення проявляється так: із Шевченкової поезії «впливає, що, коли ми хочемо визволитися від *національного*

поневолення, то мусимо працювати задля добробуту простих неосвічених людей, пригноблених своєю нещасною долею» [6, с. 72], – стверджував він у полеміці з М. Драгомановим.

⁶ М. Грушевський: «Народ, маса народня... і єсть, і повинний бути альфою і омегою історичної розвідки. Він – із своїми ідеалами й змаганнями, з своєю боротьбою, поспіхами і помилками – єсть єдиний герой історії» [7, с. 73].

Література

1. Боецій Северин. Розрада від філософії / Северин Боецій; [пер. з лат. А. Содомори]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 146 с.

2. Гердер И. Г. Из старого предисловия к сборнику народных песен; [пер. с нем. Н. А. Сигал] // Избранные сочинения / И. Г. Гердер. – М.; Л.: Гос. изд-во худ. лит-ры, 1959. – С. 83–87.

3. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму / Тамара Гундорова. – К.: Критика, 2009. – 448 с.

4. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття / Ярослав Грицак. – К.: Генеза, 1996. – 360 с.

5. Гриценко О. «Своя мудрість»: Національні міфології та «громадянська релігія» в Україні. – К.: Український центр культурних досліджень, 1998. – 183 с.

6. Б. Грінченко – М. Драгоманов. Діалоги про українську національну справу. – К.: Інститут археографії НАНУ, 1994. – 286 с.

7. Грушевський М. Вступний виклад з давньої історії Русі /// Твори: у 50 томах / Михайло Грушевський. – Т. 1. – Львів: Світ, 2002. – С. 65–74.

8. Грушевський М. З бїжучої хвилі // Твори: у 50 томах. / Михайло Грушевський. – Т. 1. – Львів: Світ, 2002. – С. 289–382.
9. Грушевський М. На українські теми: «О любви к Отечеству и народной гордости» // Твори: у 50 томах / Михайло Грушевський. – Т. 2. – Львів: Світ, 2005. – С. 20–37.
10. Грушевський М. Спомини / М. Грушевський // Київ. – 1992. – № 3. – С. 130–142.
11. Зіньківський Трохим. Молода Україна, її становище і шлях / Трохим Зіньківський // Берегиня. – 1993–1994. – № 2–3. – С. 6–25.
12. Камчатнов А. М. О концепте интеллигенции в контексте русской культуры / Александр Михайлович Камчатнов // Язык и ментальность. – СПб. [Б. в.], 2004. – С. 111–123.
13. Кістяківський Б. До питання про самостійну українську культуру / Богдан Кістяківський // Хроніка-2000. – Вип. 37–38: Україна: філософський спадок століть. – К., 2000. – С. 699–717.
14. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Павличко. – К.: Либідь, 1998. – 448 с.
15. [Петров В.] Віктор Бер. З циклу: Засади історії. Народництво / Віктор Петров [Віктор Бер] // Час. – Фюрт (Баварія), 1947. – Лютий. – Ч. 5. – С. 7.
16. Савельєва И. М. Знание о прошлом: теория и история: в 2 т. / Ирина Савельева, Андрей Полетаев. – Т. 2. Образы прошлого. – СПб.: Наука, 2006. – 751 с.
17. Степанов Ю. Константы: Словарь русской культуры / Ю. Степанов; [изд. 3-е, испр. и доп.]. – М.: Академический Проект, 2004. – 992 с.
18. Франко І. Найновіші напрямки в народознавстві // Зібрання творів у п'ятдесяти томах / Іван Франко. – Т. 45. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 254–267.

19. Франко І. Кілька слів о тім, як упорядкувати і провадити наші людові видавництва // Зібрання творів у п'ятдесяти томах / Іван Франко. – Т. 45. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 187–203.

20. Франко І. Дещо про самого себе // Зібрання творів у п'ятдесяти томах / Іван Франко. – Т. 31. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 28–32.

РЕЗЮМЕ

Вячеслав Артюх. Идеология народничества как ценностный контекст философских взглядов украинских интеллектуалов конца XIX – начала XX века. В статье анализируется специфика народнического контекста и его влияние на социально-философские рефлексии у М. Грушевского, И. Франко, Б. Гринченко, Т. Зеньковского. Показано, что идеология народничества имеет своим истоком культуру романтизма. Раскрывается роль социальной группы интеллигенции, как своеобразного «самосознания» народа в конструировании образа «простого народа» как элиты нации и попыток его сакрализации. «Народ» в этой идеологической доктрине объявляется единственным субъектом исторического действия и автономным носителем суверенитета.

Ключевые слова: народ, интеллигенция, культ народа.

SUMMARY

Vyacheslav Artyukh. Peopleism as the Ideological Context of Ukrainian Illuminati Philosophical Outlook in the Late XIX – Early XX Centuries. The special nature of populist connotation and its impact at socio-philosophical self-consciousness by M. Hrushevsky, I. Franko, B. Kistyakivsky, T. Zinkivsky are investigated in this article. The Romantic Period culture is indicated as the Peopleism ideology source in here. The intelligential social organism share is developed as some kind of people “self-consciousness” through building of the “populace” mode as nation

elite and as a sacralization attempt of that mode. Herein the ideological tenet of the exclusive historical impact party and the self-sustainable liner declared “populace”.

Key word: the people, the intelligentsia, the cult of the people.

ЗМІСТ

ТКАЧЕНКО Олександр. До проблеми кризи духовності у вимірах православ'я.....	4
ВОЗНЯК Ореста. Герменевтично-екзистенційне розуміння евхаристії.....	17
ЦИМБАЛ Тетяна. Протоконцепції еміграції у філософії Давньої Греції.....	30
БУРИЙ Андрій. Смерть і страх як екзистенціали: до кінематографічної інтерпретації проблеми.....	41
ФЕСЕНКО Галина. Філософія міста у гендерній інтерпретації просторів.....	56
ЗАЙЦЕВ Микола. Індивідуально-особистісні визначеності людини в культурологічному вимірі.....	69
АРТЮХ В'ячеслав. Ідеологія народництва як ціннісний контекст філософських поглядів українських інтелектуалів кінця ХІХ – початку ХХ століття.....	79
ТУЛЯКОВ Олег. “Філософія серця” як ідейна основа формування концепції сталого розвитку України.....	91
МІРЧУК Ірина. Проблема особистості у філософсько-релігійній спадщині Гавриїла Костельника.....	100
КАЧМАР Святослав. Проблема співвідношення віри та розуму у працях Григорія Богослова.....	112

ЛЕБІДЬ Андрій. Парадигма реалізму та теорії істини.....	129
ЯНКО Жанна. Суб'єктивні та об'єктивні аспекти особистості митця у процесі соціального пізнання.....	144
ВОЙТКІВ Леся. Філософсько-гуманістичні ідеї у творчості Тараса Шевченка.....	154
МАРЦНОВСЬКА Дарина. Проблема феномену релігійної віри в сучасній Україні.....	163
БАРАНОВСЬКА Уляна. Пліуралізм виявів віртуалізації життя сучасної людини.....	173
СКИРТАЧ Віолета. Феноменологічні дослідження психічно хворого суб'єкта.....	182
КОНОВАЛЬЧУК Валентина. Становлення та сутність поняття “простір освіти”.....	191
ПОГОНЧЕНКОВА Олена. Рецепція: поняття, явище, проблема.....	204
НАШІ АВТОРИ	218